Aan de redactie van Nieuwsuur

Voorburg, 21 januari 2018

Geachte redactie,

In de uitzending van Nieuwsuur d.d. 6 december 2017 gaf u aandacht aan het WODC. De aanleiding was een notitie van mijn hand, die een mij onbekend persoon buiten mijn medeweten naar Nieuwsuur had gelekt. De notitie betrof beleidsbeïnvloeding van onderzoeksresultaten en intimidatie, waar ik in 2013 en 2014 problemen mee had bij enkele onderzoeken.

Hoewel mijn naam in de uitzending niet genoemd werd heb ik veel reacties gehad. Ik kreeg veel steun, ook van mensen die mijn probleem herkenden uit eigen ervaring, zowel dat van de beleidsbeïnvloeding van onderzoeksresultaten als dat van de intimidatie.

De minister van Justitie en Veiligheid heeft nu drie onderzoekscommissies ingesteld. Afgaande op mijn ervaring, de reacties die ik heb gekregen en hetgeen de minister zegt in zijn brief aan de Kamer d.d. 19 december 2017 en zijn antwoord op vragen van de Vaste Commissie voor Justitie en Veiligheid d.d. 16 januari 2018, is het volgens mij van belang dat in het debat de volgende overwegingen ten aanzien van de commissies meegenomen worden.

Commissie 1 gaat toetsen of er sprake is geweest van onbehoorlijke beïnvloeding en of de onderzoeken naar de wietpas en de wietteelt aan de wetenschappelijke standaard voldoen. De commissie gaat twee rapporten doorlichten.

Ik wil deze commissie er graag op wijzen dat mijn notitie niet twee, maar ***drie*** rapporten betreft:

1. "*Het Besloten club- en het Ingezetenencriterium voor coffeeshops*" uit 2013. Bij dit onderzoek bleef onder andere een bepaalde gemeente onder druk van beleid in de steekproef, hoewel dit op wetenschappelijke gronden beter niet had kunnen gebeuren. In de rapportagefase was er vanuit beleid veel druk om de resultaten aan te passen. De meeste moeite had ik met het verzoek om een bevinding uit de samenvatting te verwijderen. Die bevinding liet zien dat op de meeste plaatsen geen overlast gerelateerd aan drugstoerisme werd ervaren en dat de coffeeshops goed beheersbaar waren. Daarmee zou het onderzoek volgens de beleidsmakers het regeerakkoord ondergraven en het risico nemen dat dit tegen het drugsbeleid van het kabinet gebruikt zou worden.[1]

[1] Dat er weinig overlast was in coffeeshopgemeenten was overigens al gerapporteerd in eerder onderzoek (De Hoog, van den Brink, Van der Varst, Wensveen & Verberne, 2012). Daarin stond: "Bovendien was de mate van overlast in de omgeving van coffeeshops in de meeste pilotgemeenten te laag om veranderingen in overlast en

2. "*Cannabis, toeristen en lokale markt*" uit 2014. Dit is het eindrapport van het wietpasonderzoek, dat een langere periode bestrijkt dan nr. 1. Hier was beleidsdruk bij de opdrachtformulering, de keuze van de methodologie en de uitwerking van de vragenlijsten. De procesevaluatie mocht niet meer evalueren, de beleidstheorie moest eruit, in interviews mocht niet meer doorgevraagd worden en mochten geen 'waarom' vragen meer gesteld worden. Bovendien kreeg ik te horen dat ik niet naar het tussenrapport (nr. 1) mocht verwijzen.
3. "*Internationaal recht en cannabis*" van Van Kempen en Fedorova uit 2014. Hier wilde beleid een onderzoeksinstituut contracteren dat niet de beste offerte had ingediend, maar dat eerder onderzoek had gedaan dat de gewenste uitkomst gaf.

Voor alle incidenten geldt:

- De beleidsmakers oefenden druk uit om resultaten aan te passen richting het beleid, maar de directeur van het WODC deed dat evenzeer. Opmerkelijk was bijvoorbeeld dat hij rapport nr. 1 een prima rapport vond, dat hij na oplevering ook aanbood aan de beleidsafdeling, maar dat hij na een interventie van beleid ineens vond dat het aangepast moest worden. Ook wilde hij in het aanbestedingsproces van het wietteeltonderzoek, net als beleid, de mindere offerte boven de betere kiezen, daarbij onze aanbestedingsprocedure met voeten tredend. Het lukte me niet om een redelijke inhoudelijk-wetenschappelijke discussie over deze ingrepen te voeren.
- Ik heb me vaak verzet tegen wat ik als schending van de onafhankelijkheid van het onderzoek beschouwde. Er volgden daarop repercussies. Van het wietteeltonderzoek ben ik bijvoorbeeld zonder enige vooraankondiging en zonder enig overleg *over night* afgehaald omdat ik niet de juiste expertise zou hebben. Bij het onderzoek naar de export van in Nederland geteelde cannabis was mijn junior ineens tot hoofdonderzoeker gemaakt.[2] Terwijl ik extern als expert op het gebied van justitieel drugsonderzoek werd gezien[3], werd ik zo intern van belangrijke onderzoeken weggehouden. Ik ervoer dit als respectloos. Ik kreeg een mail van de directeur WODC

---

daarmee effecten van maatregelen vast te stellen" (p. 1). Naar dit onderzoek, dat plaatsvond onder auspiciën van BZK (later V&J) kon helaas in 2013 niet verwezen worden omdat het niet openbaar was gemaakt. Dat gebeurde pas in februari 2014 (zie overheid.nl, TK 33593-2).

[2] Deze junior treft overigens in het geheel geen blaam. Hij heeft het onderzoek degelijk en integer uitgevoerd.

[3] Ik was bijvoorbeeld projectleider vanuit het WODC bij de evaluatie van het drugsbeleid; ik schreef op verzoek van prof. dr. Tonry en prof. dr. Kleemans een review-artikel over het drugsbeleid en op verzoek van het Michigan State University College of Law een over het coffeeshopsysteem.
Referenties:
Van Laar, M., & Van Ooyen-Houben, M. (2009). Evaluatie van het Nederlandse drugsbeleid. Utrecht/Den Haag: Trimbos-instituut/WODC.
Van Ooyen-Houben, M. van, & Kleemans, E. (2015). Drug Policy: The "Dutch model". Crime and Justice, A Review of Research, 44, 165-226.
Van Ooyen-Houben, M. (2017). The Dutch coffee shop system, Tensions and Benefits. Mich St. Int'l L. Rev., 25(3), 623-663.

waarin hij mij verzocht eens bij mezelf na te gaan hoe lang hij mijn gedrag nog werkbaar vond. Dat kwam op mij nogal dreigend over. Ik ben ook lange tijd door hem genegeerd.
- De beïnvloeding vond grotendeels plaats *buiten* het zicht van externen en de begeleidingscommissies.

Voor nadere informatie hierover verwijs ik graag naar de notitie uit 2014, die te vinden is op Nieuwsuur.nl.

Ik heb bij deze onderzoeken mijn best gedaan om de schade in termen van incorrecte of onvolledige informatievoorziening aan de Kamer te beperken. Ik heb er een prijs voor betaald. Als ik gewoon had gedaan wat men van mij vroeg, was er geen vuiltje aan de lucht geweest. Er zouden resultaten zijn verfraaid of verwijderd, achtergrondinformatie over de toepassing van beleid was niet verzameld, een rapport was doodgezwegen, en Van Kempen en Fedorova hadden het nakijken gehad met hun onderzoeksofferte. En geen haan had ernaar gekraaid, want extern wist niemand wat er gebeurde.

Aan de rapporten in kwestie is volgens mij niet te zien dat er op de achtergrond zo'n druk werd uitgeoefend. Het onderzoek naar de wietpas is opgezet volgens de regelen der kunst. Over dit onderzoek zijn twee artikelen verschenen in wetenschappelijke tijdschriften.[4,5] Het onderzoek van Van Kempen en Fedorova is een excellente juridische analyse. Deze onderzoekers stonden volledig buiten de druk die intern bij het ministerie in de voorfase van het onderzoek plaatsvond. Deze onderzoekers en dit onderzoek zijn 100% integer.

Ik vraag me af welke bronnen commissie 1 gaat gebruiken om onbehoorlijke beïnvloeding op te sporen. Een analyse van de rapporten alléén lijkt mij onvoldoende. Ook de interne communicatie en de conceptversies van rapporten zijn relevant. Misschien zou de commissie zelfs terug moeten gaan naar de oorspronkelijke data?

Commissie 2 gaat de relatie tussen het WODC en de beleidsafdelingen van het ministerie onderzoeken, met name of gehandeld is volgens het protocol WODC van 2016. Ze zal zich ook over mogelijke casuïstiek van voor die tijd buigen. Er wordt een meldpunt ingericht en (oud-) medewerkers en externen worden opgeroepen om informatie over vermeende gebreken van distantie tussen WODC en beleid daar te melden.
Bij deze commissie heb ik de volgende overwegingen.

Wat betreft het **meldpunt**:

[4] Van Ooyen-Houben, M., Bieleman, B., & Korf, D.J. (2016). Tightening the Dutch coffee shop policy, Evaluation of the private club and the residence criterion. International Journal of Drug Policy, 31, 113-120.
[5] Van Ooyen-Houben, M., Bieleman, B., & Korf, D.J. (2017). Het besloten club- en het ingezetenencriterium voor coffeeshops. Een natuurlijk experiment. Tijdschrift voor Criminologie, 59(1-2), 10-29.

Bij het melden van een incidenten signaleer ik een probleem. Het is mij namelijk bekend dat er mensen zijn die met incidenten te maken hebben gehad, maar die bang zijn om te melden. Een persoon liet mij bijvoorbeeld weten terughoudend te zijn "omdat ik een baan heb bij Ministerie JenV en dat ook graag zo wil houden". Een andere persoon schrijft mij dat "de bij het WODC werkende ervaringsdeskundigen" vrezen dat, als ze misstanden melden, ze als een verrader gezien worden en hun carrière voorbij is.
Ik herken deze angst. Zelf heb ik mijn zaak ook niet naar buiten durven te brengen. Dat heeft iemand anders gedaan, in 2017. Ik was op een normale manier en met een goed afscheid met pensioen gegaan in het voorjaar van 2017. [6]
En zelfs nu, na mijn pensioen, heb ik naar aanleiding van de uitzending van Nieuwsuur te maken met repercussies. Ik heb gehoord dat ik bij het WODC in een plenaire bijeenkomst zwart ben gemaakt als verrader en dat het WODC mij de rug heeft toegekeerd (op enkele uitzonderingen na). Mijn zaak werd gebagatelliseerd.
Ik snap goed dat mensen niet durven te melden. Het is een moeilijke stap. Als uitkomt dat jij gemeld hebt staan je repercussies te wachten.
Ik vraag mij dan ook af hoe deze commissie aan haar informatie gaat komen.

Wat betreft het **protocol WODC 2016***:*
Ik heb het protocol 2016 dat op de site van het WODC staat gelezen. In mijn onderzoeken waren er begeleidingscommissies en de rapporten zijn conform procedure openbaar gemaakt. Mijn data liggen in een kluis bij het WODC. Mijn onderzoeken voldoen dus aan het protocol WODC 2016.
Het protocol zegt ook: "Dienstopdrachten aan het WODC om formuleringen, uitkomsten, onderzoeksmethoden of veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het onderzoek aan te passen of anderszins te veranderen, zijn niet mogelijk." (Protocol 2016, p. 7)
Welnu, in mijn geval waren er niet zozeer 'dienstopdrachten', maar werd de druk vooral gezet in informele interne gesprekken, in mailtjes en telefoontjes.
Dus wat zegt het als het protocol is gevolgd? Wat ik zag is een mager protocolletje dat in mijn geval geen waarborg had geboden voor onafhankelijkheid.

Mijn ervaring heeft mij geleerd dat het WODC onvoldoende waarborgen heeft ingebouwd voor zijn onafhankelijkheid, noch in de structuur noch in de cultuur. Er is geen integriteitscommissie en het WODC is evenmin aangesloten bij een externe integriteitscommissie. Het protocol is niet toereikend want het wapent je niet tegen informele druk en is onvoldoende om misstanden te voorkomen. Er is geen toezicht en er zijn geen sancties op schendingen. Het WODC zou ook een directeur moeten hebben die krachtige grenzen trekt ten opzichte van beleid en achter zijn mensen gaat staan. Mijn direct leidinggevende, van mijn eigen afdeling, trok gelukkig nog wel eens een grens.

[6] Mijn laatste jaren waren prettig dankzij het fijne contact met mijn collega's.

Ik heb aan de Erasmus Universiteit Rotterdam college gegeven over beleidsonderzoek. In mijn colleges heb ik gedragscodes en checklists voor onafhankelijk opdrachtonderzoek besproken, zoals die van de KNAW. Het WODC zou goed gebruik kunnen maken van zulke instrumenten, aangevuld met relevante aspecten uit de wetenschappelijke literatuur en criteria voor zijn specifieke situatie als het onderzoeksinstituut van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Commissie 3 gaat de afhandeling van mijn klacht onderzoeken. Het is goed dat dit nu gebeurt. Ik ben benieuwd. Ik had te maken met beïnvloeding én intimidatie. Ik ben niet de enige die hiermee te maken heeft gehad. Er waren meerdere formele meldingen uit het WODC, ook al in 2014 (nog afgezien van de gevallen die niet gemeld zijn). Wellicht zou deze commissie breder moeten kijken dan alleen mijn klacht.

Tot slot

Zoals de commissies nu zijn opgezet, zou het in theorie kunnen gebeuren dat geconcludeerd wordt dat de onderzoeken voldoen aan de wetenschappelijke standaard, dat er verder geen meldingen zijn gedaan van incidenten, dat het protocol netjes wordt gevolgd en dat naar aanleiding van mijn klacht toch echt wel stappen zijn gezet. Ook wordt nu gefocust op drugsgerelateerde onderzoeken, waardoor die onderzoeken geïsoleerd worden van de rest en het bredere probleem van intimidatie en/of beïnvloeding buiten het blikveld zou kunnen blijven. Dan kan alleen naar mij gewezen worden.

Het probleem kan dan gemakkelijk gebagatelliseerd worden. Maar het is er wel!

Het WODC heeft een naam hoog te houden. Er wordt goed onderzoek gedaan. Ik zou zeggen: kom op WODC, verwijder elke schijn van ongewenste beïnvloeding, laat zien dat je je onafhankelijkheid hoog in het vaandel wil dragen, maak schoon schip en sluit je aan bij commissies, gedragscodes en checklists voor onafhankelijk opdrachtonderzoek.

Marianne van Ooyen-Houben
Oud-medewerker WODC